

Conny, Eike, Ronny, Toni stb. A gyermek érdekében a német névtudomány a névadóknak azt ajánlja, hogy ilyen esetekben kettős névvel jelöljék meg egyértelműen a gyermek nemét. (I. m. új kiadása, Leipzig, 1982. 18–9.)

BACHÁT LÁSZLÓ

Névadás és néveredet a vietnami nyelvben

A vietnami alapszókincs túlnyomó része kínai eredetű, így a tulajdonnevek: a személynévek és a földrajzi nevek is.

1. Személynévek. Néhány évtizeddel ezelőtt a személynév három tagból állt: 1. családnév; 2. nemet jelölő név (férfiaknál *van*, nőknél *thi*); 3. utónév.

A vietnami nyelvben viszonylag kevés a családnévek száma, kevesebb mint negyven, és ezek vérségi-törzsi, nemzetségi kötelékre utalnak. Vannak rendkívül gyakori családnévek. Nyolc-tíz családnévet használ a vietnami lakosság 50–60 százaléka. Különösen gyakori a *Nguyen*, a *Le* és a *Tran* név. Ez a három név a vietnami történelem három nagy királyának (és egyben a királyok törzsének) a neve. A néhány családnév nagy gyakoriságát okozta az is, hogy a királyok a különféle érdemeiket szerzett személyeknek a saját nevüket adományozták kitüntetésként.

A családnéveknek általában nincs köznévi jelentésük, de ritkán előfordulhat, pl. *Ngoc* (kukorica), *Cao* (magas), *Dao* (barack). A családnévet az utódok öröklik, a nők pedig megtartják a házasságban is.

Az utónéveknek köznévi jelentésük van. Vannak közöttük állatnevek. Ezeknek egy része ma már köznévként nem használatos kínai eredetű szó. Az állatnevek egy-egy naptári évet jelölnek. Tizenkettőig jelölik az éveket állatnevekkel, azután kezdődik a jelölés előlről. A neveket aszerint adják, hogy melyik állat: a tigris, a kecske, a kutya, a sárkány, a macska stb. évében született az illető. Az állatnévadásnak praktikus oldala is van: megjegyezhető a személy születési éve. (Ha viszont az emlékezet kihagy, akkor tizenkét év a tévedés!)

Az utónévek kiválasztásánál helytől, kortól, szociális rétegződéstől függően különböző szokások alakultak ki. A vietnamiaknál is megvan a „nomen est omen”-től való félelem. Így aztán nekik is van Győző-jük (*Thang*), Szilárd-juk (*Cuong*); férfias tulajdonságra utaló név a *Dang* (bátor), a *Hung* (hős), a *Dai* (hatalmas, nagy erejű). A *Can* pedig egyenlőséget jelent.

A lányok viszont nőies tulajdonságokra utaló, gyöngéd, lírai hangulatot ébresztő neveket kapnak. Ilyenek: a *Hien* (szelíd), a *Van* (felhő), a *Thuy* (víz), a *Hoa* (sirály). A *Tuyet* különösen szép név, mert havat jelent, és hóval nemigen találkozik a vietnami ember.

Előfordul az is, hogy – a néphit, a babona szerint – a hangzatos név sem segít, viselője rövid életű lesz (ill. lehet). Ezért tartalmilag, hangulatilag semleges, hétköznapi nevet választanak, pl. *Ban* (asztal), *Coc* (pohár); oszlop, kicsi, semmi, fű, kagyló stb. (Még a fark is előfordul!)

A „férfias” és „nőies” utónév nem jelenti azt, hogy a névválasztást korlátozná az ember neme. Az utónévről az ember neme nem állapítható meg. Az utóbbi évtizedekben (és napjainkban is) bizonyos mobilitás tapasztalható a névhasználatban. Egy-

idejűleg érvényesül például a nevek hosszabbodása és rövidülése. Néhány évtizede jelent meg a személynév negyedik tagja, a díszítő név. A díszítő nevek vietnami, illetve vietnamizált szavak. Általában köznevek. Leggyakrabban jelentésükkel, hangulatukkal szépítenek, vagy csak azzal, hogy hosszabbá teszik a nevet. Előfordul, hogy a négy tagból álló személynév két utolsó tagjának együtt van köznévi jelentése, pl. *Hoa Binh* (béke). A személynevek hosszabbodása még nem vált általánossá, amikor elkezdődött egy rövidülési tendencia. Így ma vannak, akiknek a nevéből hiányzik a nemre utaló szó vagy a díszítő név vagy mindkettő.

A kínai névátvétel mára már megszűnt, de a munkásmozgalom kibontakozásának idején még éltek vele. Felvett kínai neve van például a Vietnami Kommunista Párt főtitkárának. A *Truong Chinh* hosszú menetelést jelent.

A vietnamiak baráti, családi, munkatársi kapcsolatban csak az utónevet használják. Ha viszont két ember között jelentős pozícióbeli különbség van, akkor az alacsonyabb pozícióban levő a magasabban levőt teljes nevén szólítja. (A megszólításnak egyébként elég bonyolult rendszere van. Használják személyes névmásokat és közneveket. Ezek a kapcsolat jellegére utalnak, kifejezik, hogy ki a fiatalabb, kinek jár a nagyobb tisztelet stb. Magyarul ezeket talán így lehetne visszaadni: apó, öcsém, bátyám, te, ön, uram stb. Közülük a köznevek az indoeurópai megfelelőikkel összehasonlítva abban mutatnak különbséget, hogy átmenetet képeznek a köznevek és a személyes névmások között. Valójában inkább személyes névmások, ugyanis első személyben is használatosak.)

A vietnami nyelvben a személyneveknek becéző változatuk nincs.

2. A földrajzi nevek. Igen nagy részük szintén kínai eredetű. Egy részük változatlanul megmaradt, más részük hangalakja alkalmazkodott a vietnami kiejtési szabályokhoz. Harmadik csoportjukban együtt van a kínai, a vietnami és a vietnamizált tag.

Folyók, tavak, hegyek, városok, tartományok nevei általában köznevekből állnak, s valamire utalnak: helyre, eredetre, alakra, eseményre stb. Például a *Vörös folyó* vietnami nyelven *Song hong*. A *Song* folyó, a *hong* vörös. Kínai nyelven *Hong ha*. Itt a *ha* a folyó, a *Hong* a vörös. (A vörös szó tehát megegyezik a két nyelvben.) Viszont a szórend fordított. A vietnamiban a jelző a jelzett szó után áll ugyanúgy, mint az összetett szavakban. Gyakoribb azonban, hogy a kínai eredetű földrajzi nevekben a jelző a jelzett szó előtt áll, miként a kínai eredetű összetett szavakban is.

A kínai *ha* (folyó) szó sok vietnami földrajzi névben szerepel, pl.: *Ha noi*, a második tagja élő vietnami szó 'bent, innen' jelentéssel; *Ha-bac* és *Ha-dong* egy-egy tartomány neve. Második tagjuk élő vietnami szó 'észak', illetve 'kelet' jelentéssel. A szavak jelentése megközelítőleg: folyón inneni, folyótól északra, folyótól keletre levő.

(Feltűnő, hogy a vietnami nyelv mennyire gazdaságosan, maximálisan tömören, „nagyvonalúan” szerkeszt, amikor a szavakat grammatikai elemek nélkül teszi egymás mellé mondatalkotáskor is.)

A *hai* kínai eredetű szó, jelentése tenger. Önállóan a vietnami nyelvben nem használatos, de számos, tengerrel kapcsolatos összetett szó első tagja, pl.: *Hai phong* (a *phong* jelentése: véd), *Tien hai* (egy járás neve, jelentése: tenger előtti). A szó első tagja is csak összetett szó részeként használatos.

A *Mekong* kambodzsai szó. A folyó vietnami szakaszának neve *Cuu long*, kínai eredetű archaikus szó, kilenc sárkányt jelent. (A folyó kilenc ágban ömlik a tengerbe.)

Két falunév: *Va dai* (hatalmas fegyver), *Thinh chau* a „gazdag” és a „gyöngyház” összetétele. Az egyik sziget neve pedig *Tam Dao* (három sziget), mert három hegycsúcs van rajta.

Szerkezetileg sajátosságosak azok a földrajzi nevek, amelyek valamilyen eseményre utalnak. Ezeknek a szerkezete ugyanolyan, mint azon közneveké, amelyeket szerkezetük, szórendjük miatt a melléknévi igenév hiányában mondatszavaknak lehetne nevezni. Ilyen köznévi mondatszavak: *tho cat toc* (fodrász), tükörfordításban: mes-ter hajat vág; *nguai bán vé* (kalauz), azaz ember jegyet árul; *nguai lam* (cseléd), azaz ember dolgozik stb. Mondatszó a földrajzi nevek közül: *Ho hoan kiem* (visszaadott kard tava vagy tó visszaadta a kardot). Szórendjében nem vietnamizálódott számos, eseményre, mondára utaló, archaikus szavakat tartalmazó földrajzi név: *Hanoi*, *Vinh ha long*. Hanoi régi neve: *Thanh Thang Long* (a felszálló sárkány vára), a *Vinh ha long* jelentése pedig 'a leszálló sárkány öble'.

Az országok neve közül is sok a kínai nyelvből került a vietnamiba. De akár kínai közvetítéssel, akár közvetlenül veszi át a vietnami nyelv az országok nevét, mindenképpen erősen vietnamizálja őket. (Ez igaz minden szóátvételtre, bár újabban tapasztalható bizonyos engedmény.)

Magyarország nevét a kínai *Cung-nga-li* szóból vették át, s lett belőle *Hung-gia-loi*. Itália neve kínai közvetítéssel lett *I-dai-loi*, de mára csak az „I” maradt meg belőle. Spanyolország neve az *espanol* szóból kínai közvetítéssel lett *Tai-ban-nha*. (A két utolsó szótagon még érezni az eredeti szó két utolsó tagját.) Az első szótagot a kínai nyelv véletlen hasonlóság alapján 'nyugat' jelentésűnek értelmezte, s ez vietnami fordításban belekerült az ország nevébe.

Az idegen földrajzi nevek vietnamizálására néhány városnév példaként: Budapest vietnami nyelven *Buda-pet*, Moszkva *Mac-tu-khoa*. A példákából kitűnik, hogy a vietnami nyelv nem veszi át a mássalhangzótorlódást. Rendszerint egy újabb szótaggal küszöböli ki. Egyéb változás — sok más egyéb mellett — abból is adódik, hogy bizonyos hangok nem lehetnek szókezdő, illetve szózáró pozícióban. Így azután nem csoda, ha sokszor nem is lehet már ráismerni az eredeti szóra.

FÜGEDI ISTVÁN

A cigányok földrajzinévadásának néhány jellegzetessége

1. A Baranya megyei földrajzi nevek gyűjtése közben ötlött fel bennem, vannak-e ilyen elnevezéseik a cigányoknak. Gyűjteni kezdtem a Mohácsi járásban, a Dunához közeli helységekből; összehasonlításként pedig Pécssett, ahol a letelepültek s a bejárók csaknem az egész megyét képviselik, sőt a távolabbi vidékeket is.

1.1. Letelepedésükről csupán vázlatosan. Dunafalván (egykor Dunaszekcső-sziget) a századfordulótól laknak (30 család román cigány); Dunaszekcsőn 1945 után létesült két nagyobb telepük (kb. 300 fő, mindegyik nyelvjárásból). Kölkeden az ótelepet már az 1827-es Vásárhelyi-térkép jelzi (*Oláh Czigányok Lakása*), az új telep a század elejéről származik. (1960-ban 500 fő román cigány!) Mohácson már az 1591. és 1613. évi török defterekben feltűnnek *Dzsemaeti kiptiyan* 'Cigányok hadteste' néven; a magyar cigányok a 18. sz. végén, a román cigányok a kiegyezés után vertek